

בסיעתא דשמיא

מקניין לקידושין

התבוננות במהלך המשניות

פרק האשה נקנית

דני סגליס

רה"י ההסדר בני"ע נצרת עילית

חוברת זו מוקדשת

לעילוי נשמת סבתי מורתי

מרת רות רוז בת מזל ובנימין לבית שמעון ז"ל

נפטרה י"ח טבת תשע"ב

ולעילוי נשמת סבי מורי

חיים ישראל בן הרב אברהם הלוי וחנה רוז ז"ל

נפטר בכ"ח מנחם אב תשע"ח

ת.נ.צ.ב.ה

בס"ד

מקניין לקידושין

למהלך המשניות בפרק הראשון¹

-
- א. מבוא ללימוד
 ב. שאלות על מבנה הפרק
 ג. למהותו של הקניין ומעשה הקניין
 ד. רצון – כסף – חפץ
 ה. שתי בחינות בקניינים
 ו. פרק הקניינים – האתגר האמתי
 ז. פרק הקניינים לאור פרשת חיי שרה
 ח. משנת "אמה העבריה" והלימוד לימינו
 ט. מקניין לקידושין
 י. מבעלי לאישי
 יא. חציו השני של הפרק ומשנת "כל העושה מצוה אחת"

א. מבוא ללימוד

שאלת הפתיחה של הסוגיה הראשונה ובעצם של המסכת כולה היא:

"מאי שנא הכא דתני האשה נקנית ומ"ש התם דתני האיש מקדש"

¹ פתח ראשון לכל עולם הקניינים והמבט הפנימי עליהם למדתי ממו"ר הרב ויצמן שליט"א בלומדי בישיבה. ומתוך פתח זה נכנסתי במהלך השנים עוד ועוד לסוגייתנו. איני יודע למתוח את הקו בין מה ששמעתי ומה שנתחדש. העיקר שנזכה לכוון לאמיתתה של תורת אמת לעשות נחת רוח לאבינו שבשמים.

מקניין לקידושין

פרק ראשון הוא פרק "האשה נקנית" ופרק שני הוא "האיש מקדש". אלו שני המושגים הבסיסיים עמם אנו עתידים להיפגש: **קניין וקידושין**. שני מושגים אלו זוקקים עיון רב. מה שייד קניין גבי אשה? ומה היחס בין קניין לקידושין? על פניו נראה שאין לך דבר רחוק יותר מאשר שני מושגים אלו. כמה אצילי ומרומם לשמוע "בעריכת חופה וקידושין מכובד הרב...?" וכמה זר ומרוחק צמד המילים "האשה נקנית"²? וכאן דווקא בשל היות צמד מילים זה טעון, אנו עלולים לפספס את דברי חז"ל.

הרמב"ם בהקדמתו לפרק חלק מלמדנו על שלש כתות / גישות ביחס לאגדות חז"ל הנראות תמוהות ונוגדות את ההיגיון. תמצית דבריו היא **שהכת הראשונה** מאמינה באגדות כפשוטן ובטוחה שאין בדברי חז"ל יותר ממה שהיא מצליחה להבין בהבנתה השטחית. על כת זו אומר הרמב"ם דברים חריפים ביותר:

"וזה הכת עניי הדעת יש להצטער עליהם לסכלותם לפי שהם מכבדין ומנשאיין החכמים כפי דעתם והם משפילים אותם בתכלית השפלות והם אינם מביינין זה, וחי השם יתברך כי הכת הזה מאבדים הדרת התורה ומאפילים זהרה ומשימים תורת ה' בהיפך המכוון בה, לפי שהשם יתברך אמר בתורה התמימה אשר ישמעון את כל החוקים האלה ואמרו רק עם חכם ונבון הגוי הגדול הזה והכת הזאת מספרים משפטי דברי

² כאשר לשון חכמים או לשון התורה זרה ומרוחקת לנו עלינו לבחון האם אנו מבינים נכונה את המושגים או שאנו משאילים אותם לפירושם העכשווי בעולם.

החכמים ז"ל מה שכשומעין אותו שאר האומות אומרים רק עם סכל ונבל הגוי הקטן הזה"

הכת השנייה גם היא מבינה את דברי חז"ל כפשטם. גם היא סוברת שאין בדברי חז"ל יותר ממה שניתן להבין בהבנה ראשונית ושטחית. אולם כת זו מעדיפה את ההיגיון הרציונאלי על פני אמונת חכמים, ועל כן כת זו מבזה ולועגת לדברי חז"ל. על כת זו כותב הרמב"ם:

"...אבל הם סכלים יותר מן הכת הראשונה והרבה מהם פתיות, והוא כת ארורה לפי שהם משיבים על אנשים גדולים ונשיאים אשר נתבררה חכמתם לחכמים ואלו הפתאים אילו היה עמלם בחכמות עד שיהיו יודעים היאך ראוי לסדר ולכתוב הדברים בחכמת האלהות והדומה להן מן הדברים אצל ההמון ואצל החכמים ויבינו החלק המעשי מן הפילוסופיה, אז היו מבינים אם החכמים ז"ל חכמים אם לא, והיה מתבאר להם ענין דבריהם"

סביר להניח שמפגש בין נציגי שתי גישות אלו יוליד רעש גדול, צעקות וויכוחים, הלא מחלוקת גדולה ועצומה ביניהן: זו מאמינה בדברי חז"ל וקנאית לכבודם, וזו לועגת, מחרפת ומגדפת. אולם באמת יש נקודה יסודית שווה בין שתי הכתות: שתיהן מקבלות את דברי חז"ל רק כפשטן.

הכת השלישית, לפי הרמב"ם, היא אותה גישה המבינה כי יש עומק בדברי חז"ל. כת זו מאמינה באמונה שלמה בדברי חז"ל, ודווקא לכן לא יתכן שדבריהם יהיו נגד ההיגיון, אלא יש כאן חידה ומשל. כת זו חולקת על שתי הכתות הקודמות בכך שהיא מבינה שיש בדברי חז"ל עומק וכוונות נוספות מעבר לפשט.

מקניין לקידושין

ומצד שני כת זו לוקחת עד הסוף את נקודת האמת של כל אחת מהכתות, יש בה גם אמונה שלמה וגם הגיון בריא וחד.

הקדמנו את דברי הרמב"ם על אף שאנו לא מדברים כאן באגדתא, ולא בחידה ומשל, אולם העיקרון תקף ויסודי כגישה להבנת דברי חז"ל בכלל, וכן בנידון דידן – "האשה נקנית".

גישה אחת עלולה לטעון שחז"ל אמרו "האשה נקנית" ובה נגמר הסיפור. כך צריך לקבל. אין מה להתעסק בכך ובמקום זאת יש לגשת לתוסי' הראשון ולהתחיל וללמוד. אולם החיסרון בגישה זו איננו רק בשאלה המוסרית הנותרת פתוחה, והמותירה מקום למלעיגים להעמיד את חז"ל כשייכים לפרה-היסטוריה ולא לימינו אנו, אלא גם בכך שהיא לא עומדת במבחן התורה, הגמרא וההלכה³.

הגישה השנייה עלולה להעמיד את חז"ל כלא רלוונטיים, כמי ששייכים לעבר הרחוק בו מעמד האשה בעולם היה כאל רכוש. מלבד חוסר הכרתה בגדולתה של תורה ובפלאיותה שהיא תורת אמת ותורת חיים כאחד⁴, הרי שגם גישה זו אינה עומדת במבחן לשונות התורה ולשון חז"ל, כמבואר בפרק הבא.

³ כפי שיבואר בהמשך.

⁴ ויש לדעת הגם שישנם פרטים מסוימים אשר נסיבות הזמן גורמות בהם לשינויים על פי פוסקי ההלכה, אין שינויים אלו עוקרים את דיני התורה ולא את המהות הפנימית של דיני התורה. ועל כן טועים אנשי הגישה השניה המבקשים למתג את חז"ל כמי ששייכים לעבר הלא רלוונטי. אנשי כת זו אינם יודעים להפריד בין מה שנכון בו שינוי על פי כללי ההלכה לבין מה שהוא יסוד קבוע ודבר אלוקיני יקום לעולם. ויעויין במאמרו של הרב יעקב אריאל שליט"א - "תפקוד האשה הישראלית בדורנו", שנה בשנה תשנ"ג. ולחשיבות העניין נצטט שני משפטים מדבריו: "...בנושא מעמד האישה עלינו להבחין בין צורות לבין תכנים, בין שינויים חיצוניים, לבין תמורות פנימיות. בין שינויים אובייקטיביים בצורות החיים, המצריכים התייחסות אחרת לתפקודה של האישה בימינו, לבין שאיפות

אנו מבקשים להיות מבאי הכת השלישית, המאמינה בדברי חז"ל, המבקשת מתוך השאלות העיוניות, ומתוך פרטי ההלכה לעמוד על מגמתה של תורה וכוונת דברי חז"ל, ולא תהא תורה שלמה שלנו כשיחה בטלה של המלעגים על דברי חז"ל⁵.

אולם בכדי להיות מבאי הכת השלישית של הרמב"ם עדיין מכשול אחד עומד בדרכנו, והוא הזהירות לבל לנסות ולייפות את דברי חז"ל, אין יפים מהם, אם נזכה לכוון לכוונתם האמתית. במילים אחרות אל לנו למהר ולהפוך את הקניין לקידושין. בחוברת הבאה נתמקד בניסיון להבין את מושג הקניין, אופן פעולתו ומדוע הוא מתברר דווקא דרך מסכת קידושין.

בסדר הרצאת הדברים התלבטתי האם לכתוב באופן למדני דרך הסוגיות ופירטיון ומתוך כך להגיע אל הכלל הרוחני (וכסדר מסירת השיעורים הכללים בנגמרא בישיבה) או לכתוב את המבט הכללי ולרמוז מידי פעם בהערות השוליים להתפרטות הדברים. למסקנה העדפתי לאחוז בדרך השנייה, על אף החשש שהדברים יתפסו

סובייקטיביות לא מוצדקות, שעלינו לשלול ולמנוע אותן וכו'..."
 "...לפיכך עלינו להפריד בין ביטויים וכינויים שמצינו כלפי נשים במקורותינו, המתייחסים למציאות שהייתה בימיהם, לבין יחס ההלכה לאישה באופן עקרוני. והדוגמא הבולטת ביותר לכך היא לימוד תורה. אין ספק שמצוות תלמוד תורה בשלמותה, המחייבת התמסרות ללא גבול להגות בתורה יומם ולילה אינה מחייבת את האישה באופן עקרוני, אישה צריכה להיות גם אם ורעיה ואין לחייבה בתפקיד שיפגע באימהותה ובאחריותה למשפחתה. עם זאת, האיסור ללמד תורה לנשים, בגלל שע"כ תינסן לה ערמה, היה נכון כשאישה הייתה מצויה בעיקר בין תנור לכיריים. אולם כשאישה רוכשת השכלה כללית ומקצועית לא רק שאין לאסור עליה לימוד תורה בהתחשב בצורך, אדרבה, כדי שאישיותה הדתית לא תיפגם היא חייבת להרחיב את ידיעותיה התורניות, במקביל לידיעותיה הכלליות (דבר זה כבר הוכרע להלכה ע"י מרן החפץ-חיים ונתקבל למעשה ע"י כל ההוגים בעם ישראל). וכו'".

⁵ מנחות דף סה' עמוד ב', דברי רבי יוחנן בן זכאי לבייתוסים, שכפרו בדברי חז"ל.

מקניין לקידושין

כרוחניים ומרחפים ממעל לסוגיות, וזאת בכדי שיקל ליותר קוראים לאחוז במגמת הדברים. ואסמוך בזה על בני הישיבות שידעו להבין דבר מתוך דבר ולחבר את הדברים למקורם בסוגיות מסכת קידושין.

ויהי רצון שיתקיים בנו - "וְאֵל תִּצַּל מִפִּי דְבַר אֶמֶת עַד מְאֹד כִּי לְמִשְׁפָּטָךְ יִחְלָתִי"⁷.

ב. שאלות על מבנה הפרק

ישנן עשר משניות בפרק הראשון במסכת קידושין – פרק "האשה נקנית". ניתן כותרת לכל משנה וננסה לעמוד על השאלות הכלליות העולות ממהלך הפרק:

המשנה הראשונה – דרכי קניין אשה ויבמה

המשנה השנייה – דרכי קניין עבד עברי ואמה העבריה.

המשנה השלישית – דרכי קניין עבד כנעני

המשנה הרביעית – דרכי קניין בהמה

המשנה החמישית – דרכי קניין קרקעות ומיטלטלין

המשנה שישית – קניין החליפין וההבדל בין רשות גבוה

לרשות הדיוט לעניין הקניין

המשנה שביעית – הבדלים בין גברים ונשים לעניין חיוב

מצוות

המשנה שמינית – הבדלים בין גברים ונשים בעבודות

שבמקדש

⁷ תהילים קיט' פסוק מג'.

המשנה התשיעית – הבדלים בין מצוות התלויות בארץ לאלו שאינן תלויות בארץ
המשנה העשירית – מעלת העושה מצוה אחת ומי שישנו בתורה ובדרך ארץ

באופן פשוט הפרק מתחלק לשני חלקים:
 משניות א-ו עוסקות בקניינים. "פרק הקניינים". משניות ז-י עוסקות ב"מצוות".
השאלה הראשונה המתבקשת היא מה הקשר בין שני החלקים?

נעבור להתמקד בחלק הראשון של הפרק העוסק בקניינים. השורש ק.ד.ש אינו מופיע ולו פעם אחת בפרק זה ואת מקומו תופס מושג ה"קניין". שש המשניות הראשונות בפרק עוסקות בדרכי הקניין השונות של "נקנים" שונים. ישנו מדרג ברור וסדר מדויק, ב"ראש הפירמדה" האשה, מתחת עבד עברי ואמה העבריה, לאחר מכן עבד כנעני, ואחר שביארה המשנה את דרכי הקניין לגבי בני אדם היא עוברת לקניין בהמה ולאחר מכן לקרקעות ומיטלטלין. **השאלה השניה היא מה ראו חז"ל להכניס את פרק הקניינים למסכת קידושין ולא לסדר נזיקין?** על פניו המקום הטבעי לפרק זה הנו סדר נזיקין ובתוכו מסכת בבא מציעא. והנה חז"ל בחרו להכניס את פרק הקניינים לסדר נשים למסכת קידושין. ואילו את השורש ק.ד.ש אנו פוגשים לראשונה רק בפרק שני, פרק "האיש מקדש", מדוע?

השאלה השלישית - ניחא אם המושג קניין היה פשוט ומובן לגבי קידושי אשה. אולם לא כן היא, הלא התורה עשתה

מקניין לקידושין

הבחנה ברורה. לגבי עבד עברי נאמר "כי תקנה עבד עברי"⁸ ואילו גבי אשה נאמר "כי יקח איש אשה"⁹. ואף מבחינה הלכתית דנים המפרשים מה פשר קניין זה, הלא גופה אינו קנוי לבעלה¹⁰, ומעשי ידיה קנויים לו רק מדרבנן¹¹. ומה טבעית ומתבקשת חלוקת ההלכות של הרמב"ם שבחר להכניס את משניות ב-ו לספר קניין¹² ואילו את משנת "האשה נקנית" הכניס לספר נשים להלכות אישות¹³. א"כ הן בלשון התורה, הן בפרטי הדינים והן בסידור ההלכות אצל הרמב"ם מצאנו

⁸ שמות כא' פסוק ב'.

⁹ דברים כב', פסוק יג' - (יג) **כי יקח איש אשה** וְבָא אֵלֶיהָ וּשְׁנָאָה. ובדברים כד', פסוק א' - (א) **כי יקח איש אשה** וְכָעֵלָה וְהָיָה אִם לֹא תִמְצָא חֵן בְּעֵינָיו כִּי מִצָּאָה עֲרוֹת דָּבָר וְכָתֵב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתֹת וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשָׁלְחָהּ מִבֵּיתוֹ: וּשְׁם פְּסוּקָה - (ה) **כי יקח איש אשה חדשה** לֹא יֵצֵא בְצֹאָ וְלֹא יֵעֲבֹר עָלָיו לְכָל דָּבָר נָקִי וְהָיָה לְבֵיתוֹ שָׁנָה אַחַת וְשִׂמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח ¹⁰ קידושין דף ו' עמוד ב' - "...אמר לה לאשתו הרי את לעצמך מהו מי אמרין למלאכה קאמר לה או דילמא לגמרי קאמר לה א"ל רבינא לרב אשי תא שמע דתניא גופו של גט שחרור הרי אתה בן חורין הרי אתה לעצמך השתא ומה עבד כנעני דקני ליה גופיה כי א"ל הרי אתה לעצמך לגמרי קא"ל **אשה דלא קני ליה גופה** לא כ"ש?"

¹¹ ראה כתובות דף מז' עמוד ב'. ובהלכות אישות לרמב"ם פרק יב': (א) כשנושא אדם אשה בין בתולה בין בעולה בין גדולה בין קטנה אחת בת ישראל ואחת הגיורת או המשוחררת יתחייב לה בעשרה דברים ויזכה בארבעה דברים: (ב) והעשרה שלשה מהן מן התורה ואלו הן שארה כסותה ועונתה שארה אלו מזונותיה כסותה כמשמעה עונתה לבא עליה כדרך כל הארץ והשבעה מדברי סופרים וכולן תנאי בית דין הם האחד מהם עיקר כתובה והשאר הם הנקראין תנאי כתובה ואלו הן לרפאותה אם חלתה וליפדותה אם נשבית ולקברה כשתמות ולהיות זונת מנכסיו ויושבת בביתו אחר מותו כל זמן אלמנותה ולהיות בנותיה ממנו ניזונות מנכסיו אחרי מותו עד שיתארסו ולהיות בניה הזכרים ממנו יורשין כתובתה יתר על חלקם בירושה שעם אחיהם: (ג) והארבעה שזכרה בהן **כולם מדברי סופרים ואלו הן להיות מעשה ידיה שלו** ולהיות מציאתה שלו ושיהיה אוכל כל פירות נכסיה בחייה ואם מתה בחייו יירשנה והוא קודם לכל אדם בירושה.

¹² קניין עבד עברי בהל' עבדים פרק ב'. עבד כנעני בפרק ה ובהלכות מכירה פרק ג'. קניין בהמה בהלכות מכירה פרק ב'. קרקעות בהל' מכירה פרק א'. ומיטלטלין בהל' מכירה פרק ג'.

¹³ פרק א' ע"ש.

ששיתוף שם קניין באשה אינו טבעי ואינו מובן. מדוע בכל זאת נקטה המשנה לשון "האשה נקנית"?

וחיבור שתי השאלות האחרונות גם יחד מוליד את השאלה הרביעית - על פניו אם כל הקניינים הוכנסו אגב "קניין אשה" למסכת קידושין משמע ש"קניין אשה" הוא בניין האב. הוא המלמד, אולם על פניו זהו הקניין החריג והלא מובן, היחידי שלא נמצא בספר קניין לרמב"ם! האם "קניין אשה" הוא הקניין היוצא מן הכלל או שהוא היסוד לכל הקניין?

ובמילים אחרות, אם משנת "האשה נקנית" היתה מובאת אחר כל הקניינים האחרים בתוך מסכת בבא מציעא, היינו מבינים שגם אשה היא קניין כמותם. אולם העתקת כל הקניינים מסדר נזיקין, שהוא בפשטות מקומם הטבעי, אל מסכת קידושין, אגב קניין אשה שהוא אינו קניין רגיל, מלמד שחז"ל לא באו לומר לנו שאשה היא גם קניין, אלא שהקניין למד משהו מקידושי האשה. כלומר, לא להנמיך את האשה אל החפץ אלא להרים את החפץ והקניין אל האשה. זוהי המסקנה המתבקשת ממיקום הפרק ופתיחתו. אולם מה זה אומר? מה המשמעות של המשפט להרים את החפץ אל האשה?

השאלה החמישית והיסודית כלפי כל הקניינים – מדוע משנה לתורה כיצד קונים?

ניחא לגבי אשה ששם מדובר בקידושין ומכמה בחינות אין זה קניין רגיל, אך בכל שאר הקניינים אם כל עניין הקניין הוא לוודא את גמירות הדעת, לשמש כנקודת אל-חזור, **אם כן מדוע שלא יוגדרו בכל דור דרכי הקניין כפי המקובל בשוק?** ואכן

מקניין לקידושין

זוהי הסיטומתא¹⁵ - קניין כדרך הנהוגה בקרב הסוחרים שבכל דור ודור. ונחלקו האחרונים האם לקניין זה, המבוסס על מנהג הסוחרים יש תוקף דאורייתא או דרבנן¹⁶. והנה נמצא שיש קניין "עוקף קניינים", וממילא מה צורך בכל דרכי הקניין? מה אכפת לתורה איך קונים? מדוע עבד כנעני בכסף שטר וחזקה ועבד עברי רק בכסף ושטר? אם יש דרכים מסוימות כיצד קונים ודרכים שלא, משמע שיש משמעות עצמית לדרך הקניין. מה פשר דבר זה?

ובהתחבר שאלה זו לשאלות הקודמות אנו מקבלים מגמה ברורה שבמסכת בבא מציעא, שם מופיע קניין הסיטומתא, (קניין כפי מנהג סוחרים המקום) נמצאת המערכת הידועה של המוכר והקונה הזקוקים למעשה הסכמי של נקודת אל-חזרו בה יחול הקניין. אולם במסכת קידושין יש מערכת אחרת של קניין. מהי? ומדוע יש בה קניינים מיוחדים לכל נקנה?!

¹⁵ ראה בבא מציעא דף עד' עמוד א'.

¹⁶ דבר אברהם חלק א' סימן א' - "...ולפנינו יבואר בעז"ה. והנה בקניין סיטומתא כתב הגאון בעל נתה"מ (סי' רי"א) שהוא רק קניין דרבנן, דהא קניין דרבנן בודאי לא גרע ממנהג שנהגו הסוחרים ואפ"ה לא חשבינן אותו רק לקניין דרבנן לענין קידושין כמבואר בפוסקים עכ"ל, וכ"כ בספרו מק"ח (סי' תמ"ח), והגאון חת"ס חיו"ד (סוסי" שיד) הביא דבריו אלו וחלק עליהם, ולדעתו סיטומתא היא בודאי קניין דאורייתא ממש, דהיכן מצונו שנמנו רבנן על ככה ואמרו שתיקנו שמנהג סוחרים קונה אלא רבא הודיענו בב"מ (דף ע"ד ע"א) שהדין כן מה"ת כל שהנהיגו הסוחרים הו"ל כאלו התנו וכל תנאי שבממון קיים מה"ת, ולא דמי לקניינים דרבנן דהתם לא מחלו בכך הסוחרים מרצונם אלא אנוסים בתק"ח וכו' אבל מה שהנהיגו מרצונם הטוב כל תנאי שבממון קיים מה"ת בל"ס, ומבואר להדיא בתשובות המיוחסות (סי' רכ"ה) כו' עכ"ד החת"ס ובנידון דד"מ מבואר בב"ש (סי' כ"ח ססק"ג) שהוא מדרבנן, והגאון בעל קצה"ח בספרו אבני מלואים שם חלק עליו וכתב שאינו מדבריהם אלא מה"ת דד"מ דינא. והגאון חת"ס בתשובתו הנ"ל כתב נמי בפשיטות שהוא מה"ת ותמה על הב"ש וכו'".

שאלות אלו דוחפות אותנו להתבונן מחדש במושג "קניין". ההבנה הראשונית שלנו, היא שהקניין שייך לעולם העסקים ושמעשה הקניין עניינו מעשה טכני, המבטא הסכמה סופית בין **הקונה** – **למוכר** על ביצוע העסקה. אולם השאלות הנ"ל מביאות אותנו לבחון הנחות אלו מחדש.

ג. למהותו של הקניין ומעשה הקניין

שנינו במסכת אבות :

"חמשה קנינים קנה לו הקדוש ברוך הוא בעולמו, ואלו הן, תורה קניין אחד, שמים וארץ קניין אחד, אברהם קניין אחד, ישראל קניין אחד, בית המקדש קניין אחד"¹⁷

אם קנין עיקרו בין מוכר לקונה הרי שכאן הקב"ה הוא הקונה וכי יעלה על הדעת שיש מוכר?! פשוט ומובן שמערכת הקניין כאן אינה בין הקונה למוכר ואין בה שייכות לכסף.

אם כן מה רוצה המשנה להשמיע? מה היא באה ללמדנו? מדוע נקטה לשון קניין בכל אחד מאלו המנויים במשנה? מה המשמעות לכך שישראל או השמים והארץ הם קניינים של הקב"ה?

¹⁷ פרק ו' משנה יא'.

מקניין לקידושין

מרבי צדוק הכהן מלובלין למדנו שכל מושג שנרצה לברר עלינו לחפש את מהותו במקום בו הוא מופיע לראשונה בתורה¹⁸. הפעם הראשונה הנה בפרשת בראשית (ד, א) :

וְהָאָדָם יָדַע אֶת חוּה אִשְׁתּוֹ וַתַּהַר וַתֵּלֶד אֶת קַיִן וַתֹּאמֶר
קָנִיתִי אִישׁ אֶת ד' :

חוה היא הקונה. היא ילדה את קין. גם כאן אין מוכר ואין תשלום כסף. אז מהי המשמעות של המושג קניין בפסוק זה ובמשנה באבות?

מכל אלו אנו באים להבנה שישנה מערכת נוספת בקניין שאינה בין המוכר לקונה אלא בין הקונה לדבר הנקנה. אולם מה הדבר אומר?

לזר אסור לאכול בתרומה. האוכל תרומה במזיד חייב מיתה בידי שמים, זהו דבר חמור מאוד. גם לוי נחשב זר ביחס לתרומה. רק לכהן מותר לאכול אותה, לכהן ולבני ביתו. אולם לא רק למשפחתו של הכהן אלא גם לקניינו. ובלשון התורה (ויקרא כב, י-יא) :

וְכָל זָר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ תּוֹשֵׁב כֹּהֵן וְשֹׂכֵר לֹא יֹאכַל קֹדֶשׁ :
וְכֹהֵן כִּי יִקְנֶה נֶפֶשׁ קַנְיִין פְּסוּף הוּא יֹאכַל בּוֹ וְיֵלֵד בְּיָתוֹ הֵם יֹאכְלוּ בְּלִחְמוֹ :

¹⁸ ישראל קדושים אות ז' - "וקיבלתי שבכל דבר וענין במקום שמלה זו נזכר פעם ראשונה בתורה שם הוא שורש העניין"

בהמתו של הכהן וכן עבדו הכנעני אוכלים בתרומה. לעומת זאת העבד העברי של הכהן לא אוכל בתרומה. עליו נאמר "תושב כהן ושכיר לא יאכל קדש". בגמרא בקידושין מבארת הברייתא ששכיר היינו עבד עברי הנמכר לשש ותושב היינו עבד עברי שנרצע, היוצא רק ביובל. שני אלו אינם אוכלים בתרומה¹⁹.

והשאלה מתבקשת, מדוע עבדו הכנעני ובהמתו של הכהן אוכלים בתרומה שהיא קודש ואילו עבדו העברי, המחויב ביותר מצוות מהעבד הכנעני, ק"ו שגדלה מעלתו על בהמתו של הכהן מדוע הוא אינו רשאי לאכול בתרומה ומוגדר כזר?! הלא גם הוא חי בביתו של הכהן?!

התשובה הינה, שהעבד העברי אינו קניין גמור של הכהן. "עבדי הם - ולא עבדים לעבדים". ויעויין במשנת "עבד עברי" (קידושין דף יד ע"ב) שהגזרה שווה הבונה את הלכות עבד-עברי הנה "שכיר שכיר". כלומר, במהות העבד העברי הוא שכיר²⁰.

¹⁹ מסכת קידושין דף ד' ע"א – "תושב זה קנוי קניין עולם שכיר זה קנוי קניין שנים יאמר תושב ולא יאמר שכיר ואני אומר קנוי קניין עולם אינו אוכל קנוי קניין שנים לא כ"ש אילו כן הייתי אומר תושב זה קנוי קניין שנים אבל קנוי קניין עולם אוכל בא שכיר ולימד על תושב שאף על פי שקנוי קניין עולם אינו אוכל". אמנם עיין ברמב"ם מהלכות תרומות פרק ו' הלכה ה' שיש שלשה סוגים בקטגוריה של עבד עברי והם עבד עברי, תושב ושכיר. ועיין כסף משנה שם ושו"ת אבני מילואים סימן יז.

²⁰ וגם עבד עברי נרצע שכבר נקרא תושב אולם סוף כל סוף הוא יוצא ביובל ממילא אין לעולם לאדון קניין גמור בו. ועיין במסכת יבמות דף ע' ע"א שעבד עברי "לא קני ליה רביה" וכתב הרשב"א שם: "אלמא לא קני ליה לרביה קניין גמור. ואף על גב דאמרינן בפ"ק דקדושין עבד עברי גופו קנוי, קניין גמור מיהא לא קני ליה דהא יוצא בגרעון כסף אי נמי בשש וביובל. משא"כ בעבד כנעני שאין לו יציאה לעולם אלא מדעת האדון, והוא הדין והוא הטעם באשתו דקרינן לה קניין גמור משום דאין לה יציאה מתחת הבעל אלא מדעתו".

מקניין לקידושין

לעומת זאת העבד הכנעני ובהמתו של הכהן הם קניין גמור של הכהן ולכן הם שייכים אל הכהן. ובאופן יותר מדויק רצונו של הכהן מופיע בהם לכן הם שייכים ומותרים באכילת תרומה.

ד. רצון – כסף – חפץ

בנקודה זו ננסה להעמיק. הבה נתאר את תהליך הקניין. אם עבדתי 100 שעות וקיבלתי 30 ₪ לשעה. כעת יש לי 3000 ₪ עמם הלכתי וקניתי חפץ שרציתי. מה בעצם קרה כאן?

השקעתי 100 שעות של כח רצון. לאן נעלמה אותה אנרגיה של רצון? הרצון הפך לכסף! והנה נפלאות לשון הקודש. כסף לשון כיסופים. כלומר, רצון בכח. כעת אני יכול לכסוף חפצים בשווי של 3000 ₪. ועם הכסף מלשון כיסופים אני קונה חפצים לשון לחפץ. כלומר, חפץ = רצון בפועל!

אין כאן משחק מילים אלא תהליך פנימי. כאשר קניתי משהו מכסף שעמלתי עליו רצוני מופיע בתוך החפץ שקניתי. יש קישור נפשי ביני לבין החפץ²¹.

²¹ עיין צדקת הצדיק לרבי צדוק הכהן מלובלין'ן אות צא' – "**כל קניני האדם הוא מחלקי חיותו המתפשט בברואים**... וכפי מרחק התפשטות אורו וחיותו בהם כך הם ענינם וייחסם לו מהם קנינים לו ומהם היו בידו איזה זמן ומכרם ומהם רק בשאלה או שכירות זמן מועט ומהם ראם אצל אחרים או נסתכל בהם מידי עברו באיזה מקום ומהם שלא ראה מימיו רק חשק במחשבתו להם וכיוצא יש מדריגות לאין שיעור והמבין על דבר יוכל לדעת ולהתבונן לתקן כל אלה והתיקון הוא רק על ידי ההשבה למקור

במקרי קיצון של אנשים המכורים לדבר מה, לדוגמה אדם המכור לקבל אלפי הודעות בכל יום במכשיר הפלאפון שלו. הוא כל כך מכור עד שאין לו חיים בלי קבלת ההודעות. הוא מתעורר עם זה, ישן עם זה, אוכל עם זה וחולם על זה. מה קרה לאותו אדם?

הוא – האדם - בחינת "גברא", קנה מכשיר, בחינת "חפצא". אולם מרוב חולשה של אותו אדם בדימוי שלו כאיש, הוא יצר זיקה נפשית עם החפץ. בעצם הוא הפך ל"חפצא" והפלאפון ל"גברא". ולכן באמת מדויקת המילה "מכור", שכן החפצא (במקרה זה האדם) מכור לגברא (במקרה זה הפלאפון).

גם כאן אין מדובר במשחק מילים, אלא באמת עמוקה. לא ניתן לגמול מכור רק באמירה כמה החפץ בו הוא תלתי הנו רע ומזיק. משום שמבחינת אותו אדם, אדרבה הסיבה היחידה הנותנת לו תקוות חיים היא אותו חפץ. בלעדיו אינו אדם כלל. ולכן עיקר העבודה היא להחזיר לו את הביטחון הנפשי שלו בעצמו ומתוך כך יחזור החפץ להיות חפצא ולא גברא!

זאת ועוד, הבה נחשוב עד כמה מה שאנו וזולתנו קונים נצרך באופן שימושי וענייני לצרכינו ועד כמה הוא נועד להשלמת הדימוי העצמי והביטחון הנפשי שלנו!?

שידע שהכל הוא מעצם חיות השם יתברך שמחיהו ומקיימו זולת זה היו כלא היה: וכו'. "ושם אות פו" – "כל מה שהוא מקניין האדם, אשתו ובניו עבדו ואמתו שורו וחמורו אהלו וכספו וזהבו וכל אשר לו הכל הוא משורש נפשו" ועיין עוד שם אות קצז'.

מקניין לקידושין

לאור הני"ל הבה נתאר את תהליך קניית שדה. ראובן רוצה לקנות משמעון שדה בשווי 100,000 ₪. שדה נקנית בכסף, שטר וחזקה. אע"פ שבפועל מספיק מעשה קניין אחד, נראה שיש כאן שלשה שלבים בתהליך הפנימי של הקניין²². כסף הנו השלב בו התשלום שנתן ראובן מסלק את רצונו של שמעון מהקרקע. כביכול אחר תשלום 10% משווי השדה יצאו כנגדו 10% מרצונו של שמעון הנמצא בתוך שדהו. אחר התשלום המלא רצונו של שמעון מסולק מהשדה. (ובזה פתח לשיטת הסמ"ע וסיעתו עיין כאן בהערה²³).

²² וראיה לדבר מהירושלמי ריש קידושין שיש הווא אמינא שצריך בקידושין אשה גם כסף וגם שטר וגם ביאה. ואם מדובר בענין סמלי בלבד מה בכלל ה"א"? אלא שיש כאן שלש בחינות שונות וה"א שצריך את שלשתן קמ"ל שאחת מספיקה לגמור שלשתן. וזו לשון הירושלמי: גמ' כיני מתני' או בכסף או בשטר או בביאה ותני ר' חיייה כן לא סוף דבר בשלשתן אלא אפילו באחד מהן בכסף מנין (דברים כב) כי יקח מגיד שניקנית בכסף בביאה מנין ובעלה מגיד שנקנית בביאה הייתי אומר על ידי זו ועל ידי זהו כסף בלא ביאה בלא כסף מניין וכו'".

²³ ובזה מבוארת שיטת הסמ"ע. שכידוע נחלקו הט"ז והסמ"ע בחו"מ סימן קצ' כיצד פועל קנין כסף. שלדעת הט"ז הכסף הוא סמל של קנין כמו סודר וכל מעשה קנין. ולדעת הסמ"ע שונה קנין כסף שהוא כסף שיווי. כלומר זהו הפירעון של התשלום. ולכן לפי הסמ"ע קנין כסף חל רק בתום מלוא התשלום או אחר פרוטה והשאר זקפו במלווה או בדרך נוספת ע"ש בדבריו. ואילו לדעת הט"ז קנין כסף הוא מחוץ לתשלום שסגרו ביניהם וחל מייד. וביאר בחידושי רבי שמעון שקאפ בגדרי קנין כסף את הנפק"מ בין השיטות וזו לשונו: "והנה מחלוקת הסמ"ע והט"ז בטיב קנין כסף הוא אם הכסף הוא מדין שיווי ופרעון או שהוא מטעם קנין, והנפ"מ ביניהם הוא בכמה אנפי, דכשהלוקח נותן הכסף מבלי שינכה מדמי המקח עבור הכסף שנתן. הנה לדעת הסמ"ע שענין קנין כסף הוא מצד פרעון המקח, נמצא דבאופן זה שהכסף שנתן אינו בתורת שיווי המקח אינו מועיל כלל, ולדעת הט"ז דהוא מצד קנין כסף היה מועיל אף בזה. וכן נפ"מ מזה אם במתנה שייך קנין כסף, דאם הוא מדין קנין כדעת הט"ז מהני גם במתנה, ואם הוא מדין פרעון הרי במתנה דנתן לו הכסף שלא בתורת פרעון לא מהני. ועיין בנתיבות המשפט שם סק"ב שהסכים לדעת הט"ז, ובספר אבני מילואים סימן כ"ט סק"ב כתב להוכיח כדעת הסמ"ע דהיכא דליכא שיווי כסף אין קונין בכסף יעו"ש.. כלומר, לדעת הסמ"ע אי אפשר להקנות מתנה בקניין כסף שכן מתנה היא ממש ההפך הגמור לפעולת הכסף. שבמתנה משהו מהנותן נשאר אצל המקבל ואילו בקנין כסף

אחר "הוצאת" רצונו של שמעון מהקרקע. מגיע שלב השטר – העברת הבעלות. (כאמור מעשית הלכתית כבר בקניין כסף לבדו או בכל אחד משלשת הקניינים חל כל התהליך אולם שורות אלו מתארות את השלבים). ולאחר מכן השלב השלישי של החזקה. כניסת ראובן המחזיק בקרקע.

ובזה נפתח שער נוסף. ישנו קניין אחד בלבד שלעולם אין בו קניין גמור. הכוונה לעבד עברי היוצא בשנה השביעית ובשאר הדרכים המנויות במשנה ואפילו עבד עברי הנרצע יוצא ביובל, כך שאין כאן קנין גמור. ולשון הרשב"א ביבמות (דף ע"א):

"...ואף על גב דאמרינן בפ"ק דקדושין עבד עברי גופו קנוי, קניין גמור מיהא לא קני ליה דהא יוצא בגרעון כסף אי נמי בשש וביובל. משא"כ בעבד כנעני שאין לו יציאה לעולם אלא מדעת האדון, והוא הדין והוא הטעם באשתו דקרינן לה קניין גמור משום דאין לה יציאה מתחת הבעל אלא מדעתו".

עתה מובן מדוע עבד כנעני וקרקע נקנים בכסף, שטר וחזקה שכנ"ל יש כאן את שלשת שלבי הקניין (אף שכנ"ל למעשה

המקבל נכנס כל כולו בחפץ והמוכר הסתלק ממנו. ובזה אגב מבואר מדוע שונא מתנות יחיה. מכל מקום ההסבר הרוחני שהסברנו על פעולת הכסף תואם לחלוטין להסבר הסמ"ע והאבני מילואים על קניין כסף. הסבר זה על הפעולה הפנימית של הכסף אינו נוגד את שיטת הט"ז שכן גם לט"ז הסיבה למכירה היא הכסף אלא שלדעתנו מעשה הקנין פועל באופן של מעשה סמלי ואין לערב בין הכסף כמניע למכירה ומה שהוא יוצר לבין מעשה הקנין. אולם לדעת הסמ"ע מעשה קנין הכסף הוא במהותו שייך לתהליך הפנימי של הכסף. ועיין בבראשית רבה (טז, ה) על הקיחה הראשונה בתורה – "ויקח ד' אלקים את האדם ויניחהו בגן עדן לעבדה ולשמרה" נחלקו רבי יהודה ורבי נחמיה מה פירוש ויקח ודו"ק ששת הדעות הן השורש לשיטת הט"ז והסמ"ע. ואכמ"ל.

מקניין לקידושין

מספיק מעשה קניין אחד) אולם בעבד עברי הגם שסולק רצון המקנה בבחינת כסף, וניתנה הבעלות בבחינת שטר אולם לעולם אין בחינת חזקה בעבד עברי – כי לי בני ישראל עבדים, עבדי הם – ולא עבדים לעבדים²⁴. וזהו ששנינו "עבד עברי נקנה בכסף ובשטר!"

זאת ועוד, עבד כנעני וקרקע נקנים בכסף שטר וחזקה. כאמור מעליהם עבד עברי שאין בו חזקה כי אין בו קנין גמור כנ"ל. והנה מעל עבד עברי האשה נקנית וכאן יש בחינה שלישית של קניין, אולם אין היא חזקה אלא ביאה.

יש כאן בירור יסודי, מצד אחד יש כאן חיבור מוחלט המתבטא בהופעת הרכיב השלישי (בניגוד לעבד עברי שאין בו את הרכיב השלישי המסיים את התהליך) ואכן בלא גט או מיתת הבעל האשה אסורה על כל העולם. מצד שני אין זה קשר של חזקה אלא של ביאה!

במסכת נדרים (דף כ' ע"ב) מבארת הגמרא תשעה מצבים בהם החיבור בין איש לאשה הוא פגום ומביא לעולם נפשות מקולקלות:

וברותי מכם המורדים והפושעים בי - אמר רבי לוי: אלו בני תשע מדות, בני אסני"ת משגע"ח: בני אימה, בני אנוסה, בני שנואה, בני נידוי, בני תמורה, בני מריבה, בני שכרות, בני גרושת הלב, בני ערבוביא, בני חצופה

²⁴ ראה ויקרא פכ"ה פס' נה' ומסכת קידושין דף כב ע"ב

כאשר החיבור אינו בלב שלם אלא מתוך שנאה (בני שנאה), או למשל שהתייחד עם אשתו, אולם סבר שהיא אחרת (בני תמורה), או שהחיבור היה מתוך מריבה (בני מריבה) וכו' הרי שהקשר הוא פגום וניכר בנפש הילד הנולד, ה' ירחם. גמרא זו גם נפסקה להלכה בשולחן ערוך אורח חיים סימן רמ" סעיף ג.

נראה לומר שקשר אישתי שכזה מוריד את הקשר מבחינה של ביאה לבחינה של חזקה. הורדה שכזו משפילה את האשה (המופיעה במשנה הראשונה) מתחת למדרגה של עבד עברי (הנמצא במשנה השניה) - עבדי הם ולא עבדים לעבדים לבחינה של המשנה השלישית לקנין בבחינת חזקה. מעשה שכזה הנו פגם מהותי באישות שבין האיש והאשה.

ה. שתי בחינות בקניינים

מתוך כל האמור אנו באים לידי הבנה כי בכל קניין יש שתי בחינות או שתי שכבות: האחת שימושית, מעשית. אנו קונים עיפרון לכתוב עמו, רכב שנוכל לנסוע ממקום למקום וכו'. הבחינה השנייה היא הנפשית.

בזה נבין מאמר חז"ל במסכת בבא קמא (דף קיט' ע"א)

אמר רבי יוחנן כל הגוזל את חברו שוה פרוטה כאילו נוטל
נשמתו ממנו שנאמר כן ארחות כל בוצע בצע את נפש בעלו
יקח וכו'

מקניין לקידושין

מדוע הגוזל שווה פרוטה מחברו נוטל נשמתו ("את נפש בעליו יקח")?

לפי ההסבר הנ"ל הדבר מובן כל חפץ שווה פרוטה הנו רצון שהומר לחפץ וכעת גזלתו היא החסרת נפש האדם.

ועוד נבין את מאמר חז"ל על יעקב אבינו (חולין דף צא' ע"א) ועל יוכבד (סוטה דף יב' ע"א):

"ויותר יעקב לבדו אמר רבי אלעזר שנשתייר על פכין קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל".

"ותקח לו תבת גומא מאי שנא גומא א"ר אלעזר מיכן לצדיקים שממונם חביב עליהן יותר מגופן וכל כך למה לפי שאין פושטין ידיהן בגזל".

צדיקים אין הממון שלהם מגיע אלא באופן ישר של עמל נפשם. לכן הקניין הוא רצונם המלא וגילוי נפשם. ולכן ממונם חביב עליהם מגופם. משום שהנפש גוברת על הגוף.

הבה נבחן את מדרג הקניינים בפרק לאור הבחנה זו. נפתח בקניין הנכסים שאין להם אחריות – המיטלטלין - ונשאל מה העיקר בו השימושי או הנפשי?

במיטלטלין העיקר הוא שימושי. קונים חפץ להשתמש בו. הבחינה הנפשית גנוזה בשווי של החפץ. כלומר, אם שברת לי עט בשווי של שקל, אז כעת אני צריך כח רצון בשווי שקל להשלים את העט החסר. סביר להניח שאני אמחל מאחר

ומדובר בסכום פעוט ואשלים את העט בתוספת השקעת כח רצון בה אקנה עט חדש. אולם אם מדובר בחפץ יקר הרי שחיסרת את נפשי, בכך שעלי להשקיע כח רצון חדש ולהשיג כסף בכדי לקנות את החפץ החסר. לכן במיטלטלין הקשר הנפשי נמצא בשווי של החפץ. (זאת למעט בחפץ הניתן באופן סנטימנטלי למשל תמונת זיכרון שהעיקר אינו בשימוש אלא בערך הנפשי).

נטפס במדרג הקניינים אל הנכסים שיש להם אחריות – הקרקעות. האם העיקר נפשי או שימושי?

יש להניח שבעולם המערבי התשובה תהיה לשימוש ולמסחר. לעומת זאת בעולם המזרח יש להניח שתבוא יותר לידי ביטוי הנחלה והקשר הנפשי אליה. התורה מלמדת אותנו את היחס בין שתי הבחינות בין דיני היובל והשדות החוזרות לבעליהם לבין הצד השימושי הפשוט בקרקע. והנה עדיין נקל לראות שהצד השימושי הוא העיקר. זוהי הסיבה המרכזית לקניין הקרקעות. אולם ללא ספק הצד הנפשי התחזק והוא ניכר יותר מאשר בקנייני המיטלטלין.

נמשך ונעלה אל קניין בעלי החיים. האם העיקר שימושי או נפשי?

בהכללה גסה נקל לראות איך במערב התפיסה היא רכושנית כלפי בעלי החיים ובמזרח יש מקומות שאסור כלל ליטול נפש של בעל חיים. בתורה צער בעלי חיים דאורייתא. וצריך אדם להקדים מאכל בהמתו למאכלו שלו שנאמר ונתתי עשב בשדך

מקניין לקידושין

לבהמתך ורק לאחר מכן ואכלת ושבעת²⁵, אולם מותר לאדם להשתמש בבהמתו לצורך. עוד ניתן להבחין בין חיית מחמד שעיקר הקשר עמה נפשי לבין חיות אחרות. על כל פנים הצד הנפשי התחזק וניכר יותר ביחס לבעלי החיים מאשר לקרקע וק"ו מאשר למיטלטלין.

הקניין הבא הנו קניין עבד כנעני. גם כאן הקשר הגלוי הוא שימושי-מעשי אולם וודאי שהקשר הנפשי גדול יותר מאשר לבעל חיים. ובעבד עברי מתחזק הצד הנפשי עוד יותר. עד שאמרו חז"ל (קידושין כ כ"א):

כי טוב לו עמך - עמך במאכל ועמך במשתה, שלא תהא אתה אוכל פת נקיה והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין ישן והוא שותה יין חדש, אתה ישן על גבי מוכים והוא ישן על גבי התבן, מכאן אמרו: כל הקונה עבד עברי, כקונה אדון לעצמו²⁶.

גם אצל העבד העברי הצד השימושי-המעשי הוא מרכזי וקיים אולם ללא ספק הצד הנפשי התחזק מאוד. ישנם דיני הענקת העבד המשתחרר. כנ"ל הגזרה שווה המחברת את פרשיות עבד

²⁵ מסכת ברכות דף מ' ע"א - אמר רב יהודה אמר רב: אסור לאדם שיאכל קודם שיתן מאכל לבהמתו, שנאמר: ונתתי עשב בשדך לבהמתך והדר ואכלת ושבעת.

²⁶ הרש"ר הירש על בראשית פ"א פס' ז ד"ה ונבלה, בבארו את פרשת דור הפלגה עומד על כך שכל שפה היא ביטוי לתפיסת עולם שונה. אגב הדוגמאות שמביא שם הוא מתייחס למושג אדון בגרמנית לעומת לשון הקודש וזו לשונו: "בגרמנית האדון הוא Herr הוא מושל ושליט (herrschen=משכמו ומעלה); ואילו בעברית הרי הוא "אדון" ("אדן"): הוא הבסיס הסובל את הכל ("אלופינו מסובלים" - תהלים קמד, יד: הם הנושאים את סבלותינו)". כלומר, אדון מלשון אדני המשכן. הבסיס הנושא ומעמיד את קנייניו.

עברי היא "שכיר שכיר". כלומר הברית התיכון המחבר את פרשיות עבד עברי חושף שהוא בעיקר שכיר.

מכל מקום המשותף לכל הקניינים עד כה, שהסיבה הפשוטה לקניין היא הצד השימוש המעשי שבהם, אולם ישנו קניין אחד שכל מהות הקניין וסיבת הקניין היא נפשית – קניין אשה!

מבינים אנו עתה דבר נפלא. יצא קניין אשה מכלל כל הקניינים (כי יקח ולא כי תקנה, ספר נשים ולא ספר קניין. קניין איסור²⁷ ולא קניין הגוף וקניין ממון) לא ללמד על עצמו יצא אלא ללמד על הכלל כולו יצא, שבכל הקניינים כולם יש צד נפשי.

ובזה מובן מדוע הוכנסו כל הקניינים אגב "האשה נקנית" למסכת קידושין משום שהם למדים ממנו ולא שהיא נלמדת מהם.

ומבואר שסיטומתא היינו מנהג התגרים, שייכת למערכת של מוכר וקונה, על כן מקומה במסכת בבא מציעא, אולם הפרק שלנו העוסק בקנייני דאורייתא ומגלה שיש בכל קניין בחינה

²⁷ ראה רש"י על המשנה "וקונה את עצמה – להיות ברשותה להינשא לאחר". כלומר שנאסרה על כל העולם. או ברמב"ן על קידושין דף טז' עמוד א': "...אבל כך נראה לי דכיון דשני קנייני הן בעבדות, אחד קניין ממון והוא קניין דמעשה ידיו, ואחד קניין איסור שהוא אוסרו בבת ישראל ופוטרו ממצות מצוות, וקניין הגוף הזה הוא המצריכו גט חירות ואינו נפקע בדיבור, דומה לקניין אישות שהוא צריך גט להתיירו, וממנו הוא למד, לפיכך אמרו שאף עבד עברי יש לרבו בו קניין איסור, שהרי מתירו בשפחה כנענית, ואין קניין איסור נפקע בלא גט, בין באישות בין בעבדות, הילכך הרב שמחל על גרעונו אין גרעונו מחול אלא הוה ליה כמפקיר עבדו שצריך גט שחרור, וכן קניין הגוף האמור בפ' השולח על זה הדרך הוא ופירשתי שם".

מקניין לקידושין

אחרת של קשר נפשי בין הקונה לנקנה שייך במהות למסכת קידושין.
 וזו לשון הרב חרל"פ (מי מרום לספר שמות שיחות לפרשת פקודי עמ' שמט'): :

"והנה מצינו כמה דברים שבאה הקפידה שיבוא דוקא שישגו אותם דוקא דרך קניין כמו הר הבית שקנה דוד ע"י השקלים, וכן מערת המכפלה על ידי השקלים, וישקל אברהם לעפרון. **אכן הענין הוא דהנה כבר ביארנו כח הקניינים של דאורייתא ושל דרבנן, שאינם רק לסימן בעלמא, מי המה הבעלים על הדבר, אבל יש עוד יחס נפשי של הקונה בדבר הנקנה, וכמובן שבקניינים דאורייתא היחס הנפשי יותר גדול מקניינים דרבנן, לא כקניינים של מנהג כגון הסיטומתא שהם אין בכוחם להביא שום יחס נפשי מהקונה לנקנה. ומפני זה הוא הטעם של המחמירים בדבר שצריכים **לכם** מן התורה שיהיה דוקא על ידי קניין דאורייתא, לפי שהמבוקש של **הלכם** הוא בעיקר מצד היחס הנפשי שבין הקונה לנקנה, לפיכך צריך לעשות קניין דאורייתא להביא את היחס, כי אולי יש צורך ב**לכם** גם את היחס הנפשי..."**

1. פרק הקניינים – האתגר האמתי

אם נסכם עד כה הרי שחז"ל באו ללמדנו מקידושי אשה על היסוד הנפשי הקיים בכל הקניינים.

אולם על כל מה שהבנו עד כאן מעיבה שאלה אחת פשוטה - אם זה מה שבאו ללמדנו חז"ל, הלא בקריאה ראשונית ושטחית נקל לטעות בהבנה שגם אשה היא חפץ ככל העניינים והנה אם מטרת חז"ל הייתה להגביה את הקניינים מתוך הצמדתם לקניין אשה הרי שמבחינה מתודית גובר החשש להבנה הפוכה!?

דומה ששאלה זו מובילה אותנו למסר חד יותר אותו מלמדים אותנו חכמינו ז"ל.

מדרג הקניינים הוא האתגר האמתי שניצב לפנינו בכל הדורות. האם תושפל האשה כחפץ? האם אנשים יהפכו לעבדים? האם נפש החיים תונמך ותפוספס כנכסים שאין להם אחריות המיטלטלים כפי תאוות האדם השולט? או שלהפך יוגבה מעמד הקניינים במדרג ויתגלה הצד הנפשי שבהם. נפש החיה שבבעלי החיים! צלם אלוקים שבאדם! והקשר הנפשי העמוק בין איש ואשה!

אי הנעימות מעצם הכנסה לאותה רשימה את האשה נקנית בראש הרשימה עד המטלטלים בסוף הרשימה היא עצמה הישרת מבט למבחן הגדול של האדם בנושא הקניינים.

מקניין לקידושין

ז. פרק הקניינים לאור פרשת חיי שרה

שמה ואולי פרשת חיי שרה עמדה לנגד חז"ל כבסיס לפרק הקניינים.

שני מוקדים בפרשה, המוקד האחד קנין מערת המכפלה. זהו המקור לקידושי כסף - גזירה שווה קיחה קיחה משדה עפרון. עפרון הציע לאברהם את מערת המכפלה במתנה. הסיבה לכך לא היתה בשל נדיבות ליבו, אלא כמו בעל מסעדה הרוצה שראש הממשלה יאכל אצלו במסעדה. תמונה אחת שווה יותר ממחיר הסעודה. כבר למחרת עולה ערך המסעדה למסעדת יוקרה של ראשי ממשלות. כך רצה עפרון שתמיד יוזכר שהמערה בה נקברה אשתו של אברהם, האיש הגדול והנערץ, היא מתנת עפרון²⁸. כך ידעו כולם כי בברנז'ה של אברהם אבינו נמצא עפרון. אינטרס קר ומחושב.

אברהם אבינו הבין את כוונת עפרון, ולא זאת הייתה דרכו, לעשות דילים או לקבל מתנות. אברהם רוצה לקנות קרקע לנצח. קרקע שבה תיקבר אשתו האהובה – שרה אמנו. אברהם אבינו מתעקש לקנות את השדה בכסף מלא. וכפי שלמדנו כספו של אברהם סילק את הקשר של עפרון לשדה ורצונו של אברהם אבינו נכנס לשדה ומקומם את שדה עפרון למדרגה חדשה (בראשית כג, יז):

²⁸ עיין שם משמואל חלק המועדים - שנת תרע"ח שמיני עצרת

וַיִּקַּם שְׂדֵה עֶפְרוֹן אֲשֶׁר בְּמִכְפֵּלָה אֲשֶׁר לִפְנֵי מִמְרָא הַשְּׂדֵה
וְהַמְעַרְהָ אֲשֶׁר־בּוֹ וְכִלְהַעֲלֹ אֲשֶׁר בַּשְּׂדֵה אֲשֶׁר בְּכַלְגַּבְלוֹ סָבִיב :

וביאר רש"י במקום בשם חז"ל במדרש :

ויקם שדה עפרון - תקומה היתה להר שיצאה מיד הדיוט
ליד מלך.

כאמור, אברהם אבינו קונה בכסף מלא, לא רוצה מתנות. מה
שבא בקלות הולך בקלות. אברהם אבינו מלמדנו שקניין אמת,
כזה הנשאר לנצח הוא שעמלת עליו בלי הנחות בדרך²⁹.

אם כן קניין הקרקע מתעלה בפרשת חיי שרה ע"י אברהם אבינו.
וזהו המקור לג"ש קיחה קיחה לקידושי כסף.

המוקד השני בפרשה הנו לקיחת אשה ליצחק אבינו. על
המשימה מופקד אליעזר עבדו הכנעני של אברהם. אליעזר
מחליט לעשות ניסיון למועמדת לבית אברהם. הבה נתאר את
הניסיון המפורסם כל כך במילים הקשורות לענייננו. אליעזר
המכונה לאורך כל הפרשיה – "העבד" אומר כביכול – אני עבד
כנעני ההולך עם גמלים. כלומר אני "המשנה השלישית" ועימי

²⁹ ובשיחה שנתתי בכולל בעירנו שאלני אחד אברכים והלא גם אברהם
אבינו קיבל מתנות מפרעה ואבימלך? וענה במקום ראש הכולל ידיד נפשי
הרב אהרן זאב פיישר תשובה מסוף פרשת ח"י שרה (בראשית כה, ו):
וְלִבְנֵי הַפִּיִלְגָשִׁים אֲשֶׁר לְאַבְרָהָם נָתַן אֲבִרְהָם מִתְּנַת וַיִּשְׁלָחֵם מֵעַל יִצְחָק
בְּנוֹ בְּעוֹדָם חַי קְדָמָה אֶל־אֶרֶץ קְדָם: וביאר רש"י: "נתן אברהם מתנות -
פירשו רבותינו שם טומאה מסר להם. **דבר אחר מה שניתן לו על אודות
שרה ושאר מתנות שנתנו לו, הכל נתן להם שלא רצה ליהנות מהם.**"
הרי שספק קנין מערת המכפלה היה מכספו שקנה בעמלו.

מקניין לקידושין

"המשנה הרביעית" בפרק וכעת אבחן איך הנערה מתייחסת אלי ואל הגמל, כאל עבד וכאל בעל חיים שניתן לנצל או כאל אדם ובעל נפש חיה? אם אני והגמל נחשבים בעבורה לרכוש אינה ראויה לבית אברהם אולם אם רואה היא את נפש החיה שבגמל ואת צלם אלוקים שבעבד -ראויה היא לבית אברהם.

ורבקה - היא רואה לנגד עיניה אדון ולא עבד, גמל ולא רכוש (בראשית כד, יח-יט)

וַתֹּאמֶר שְׂתֵּה אֲדֹנָי וַתִּמְחַר וַתִּרְדּוּ פָּתָה עֲלֵיָהּ וַתִּשְׁקָהּ: וַתִּכַּל לְהִשְׁקָתָהּ
וַתֹּאמֶר גַּם לְגַמְלֵיךָ אֶשְׂאָב עַד אִם־כָּלִי לְשָׂתֵת:

בעוד רבקה אמנו מגלה את שייכותה לבית אברהם, הרי שלבן אחיה מוכיח שהוא רואה את העולם באותו מדרג קניינים רק בסדר ההפוך. לדידו הכל רכוש ומטלטל לצרכיו. (בראשית כד, כט-לא)

וּלְרִבְקָה אַח וְשָׂמוּ לָבָן וְרָחֵל לָבָן אֶל־הָאִישׁ הַחֹיֵצָה אֶל־הָעֵין:
וַיְהִי כִּרְאֵת אֶת־הַנְּזֻזִים וְאֶת־הַצְּמִדִּים עֲלֵי־יָדָיו וַיִּכְשְׁמְעוּ
אֶת־דְּבָרֶי רִבְקָה אֶחָתָו לְאִמָּר כֹּה־דָבַר אֵלַי הָאִישׁ וַיָּבֵא אֵלַי
הָאִישׁ וְהִנֵּה עֹמֵד עַל־הַגְּמָלִים עֲלֵי־הָעֵין: וַיֹּאמֶר בּוֹא בְּרוּךְ
יְקֹוֹק לָמָּה תַעֲמַד בְּחוּץ וְאֵנְכִי פְּנִיתִי הַבַּיִת וּמְקוֹם לְגַמְלִים:

וירץ - למה וירץ ועל מה רץ ויהי כראות את הנזם, אמר
שעיר הוא זה, ונתן עיניו בממון: (רש"י שם)

לבן רואה את הנזם והצמידים וכבר מדמיין את שעון הזהב שיקבל בעקבות המצג שהכין לאליעזר - "ואנכי פניתי הבית ומקום לגמלים".

זה אותו לבן שינצל עד תום את חתנו יעקב, וימכור את בנותיו
עד שהן תאמרנה: (בראשית, לא יד-טו)

וַתַּעַן רָחֵל וְלֵאמֹר וַתֹּאמְרֶנָּה לֹא הָעוֹד לָנוּ חֵלֶק וְנַחֲלָה בְּבֵית
אָבִינוּ: הֲלוֹא נִכְרִיּוֹת נִחְשְׁבֵנוּ לֹא כִּי מִכְרָנוּ וַיֹּאכַל גַּם־אֶכּוֹל
אֶת־כֶּסֶפֵּנוּ:

לאור זאת נוכל להקשיב מחדש לביטוי המופלא בתחילת פרשת
לך לך "וּאת הנפש אשר עשו בחרן". ביטוי זה הנו ניגוד גמור
ומהפכה מבית מדרשם של אברהם אבינו ושרה אמנו לעומת
המתואר לאורך פרשות לך לך, וירא בואכה פרשת תולדות,
כיצד מתייחסים בעולם לבני אדם כאל רכוש.

הן אברהם והן יצחק נאלצים לומר שנשותיהם הן אחיותיהם
לבל יהרגום ויתעללו בשרה ורבקה. מלכים נלחמים על סחר
בבני אדם והעולם הופך לגזע אדונים וגזע עבדים. בעולם שכזה
לא רק רע ומר גורל העבדים אלא עוד יותר מכך גורל הנשים³⁰.

לעומת מציאות איומה זו אברהם אבינו עושה נפשות!
אין הכוונה רק שמשכנע אנשים להצטרף לדרכו ושיטתו
הרוחנית, אלא שזו מהות שיטתו ודרכו, שיש בכל אדם נפש
חיה!

מתוך כך בסוף ימיו ומפעלו האדיר אנו נחשפים בפרשת חיי
שרה לעומק שיטתו כיצד כל מדרג הקניינים מתעלה לבחינת

³⁰ רש"י בראשית פרק ד פסוק יט ד"ה שתי נשים - כך היה דרכן של דור
המבול, אחת לפריה ורביה ואחת לתשמיש, זו שהיא לתשמיש משקה
כוס של עקרין כדי שתעקר ומקושטת ככלה ומאכילה מעדנים, וחברתה
נזופה ואבלה כאלמנה, וזהו שפירש איוב (איוב כד כא) רועה עקרה לא
תלד ואלמנה לא ייטיב, כמו שמפורש באגדת חלק;

מקניין לקידושין

הנפש שבו. קנין המערה מגלה את בחינת הנפש שיש בקרקע. ואליעזר עבדו הכנעני מגלה את בחינת הנפש שיש בעבד הכנעני ובגמל. ובזה יוצא העבד מכלל ארור לכלל ברוך³¹. שכן עבד אברהם שהופיע בו רצון אברהם הוא באמת בן חורין. ואילו בן חורין בביתו של לבן הוא באמת עבד הנבחן לפי חשבון הבנק שלו.

לסיכום פרק זה - פרשת חיי שרה הנושאת את שם אמנו, עוסקת במחויבות אברהם לשרה, המביאה לקניין מערת המכפלה ובמציאת אשה ליצחק אבינו, המביאה לבירור לתיקון העבד והיחס לבעלי החיים.

נמצא שהקשר בין האבות והאימהות הוא סיבה לתיקון המציאות. בנין הבית הישראלי משפיע על היחס לעולם הקניינים!

ח. משנת "אמה העבריה" והלימוד לימינו

מתוך דברים אלו הבה נבחן את ימינו אנו ולשם כך נקדים את יסוד דין אמה העבריה הנמצא במשנה השנייה בפרקנו.

³¹ בראשית רבה (וילנא) פרשת חיי שרה פרשה ס – "...א"ר יוסי ב"ר דוסא כנען הוא אליעזר ועל ידי ששרת אותו צדיק באמונה יצא מכלל ארור לכלל ברוך וכו'".

אמה העבריה הנה ילדה קטנה מתחת לגיל נערות שלאביה אין כל. וזו לשון הרמב"ם (הלכות עבדים פ"ד ה"ב):

אין האב רשאי למכור את בתו אלא א"כ העני ולא נשאר לו כלום לא קרקע ולא מטלטלין ואפילו כסות שעליו ואעפ"כ כופין את האב לפדותה אחר שמכרה משום פגם משפחה, ברח האב או שמת או שלא היה לו לפדותה הרי זו עובדת עד שתצא.

ילדה כזו, שאין מי שיטפל בה, עלולה להגיע לתחתית החברה על כל המשתמע מכך ובמקום זאת מכירתה לאמה עבריה ודיני הענקה לה היא זכאית³², מאפשרים בעצם משפחה אומנת שתעמיד אותה על הרגלים.

אולם יש כאן סכנה ברורה, סכנה של ניצול מרות. לאותה ילדה אין משפחה מאחוריה ועלול להיווצר ערבוב בין שתי הבחינות שיש בכל קנין. הצד השימושי היינו העבודה הרגילה כמו כל שכיר והצד הנפשי.

מציאות שכזו הכוללת היותה קטנה וללא תמיכה ומשענת מאחוריה עלולה להביא לניצול מיני. התורה אסרה אפשרות שכזו ובמקום זאת נתנה אפשרות לאדון שכסף המכירה יהפוך למפרע לכסף קידושין וממילא היא אשתו לכל דבר או קידושין לבנו (וממילא היא איסור ערוה עליו שכן היא כלתו). **אשתו**

³² עיין הלכות עבדים לרמב"ם פרק ג הלכה יד

מקניין לקידושין

ולא חלילה ניצול מיני. וזו לשון הרמב"ם (הלכות עבדים פרק ד הלכה ז-ח):

יעד אותה האדון לעצמו או לבנו הרי היא כשאר ארוסות ואינה יוצאה באחד מכל אלו אלא במיתת הבעל או בגט, ומצות יעוד קודמת למצות פדייה, כיצד מצות יעוד אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי הרי את מאורסת לי הרי את לי לאשה אפילו בסוף שש סמוך לשקיעת החמה, ואינו צריך ליתן לה כלום שמעות הראשונות לקידושין ניתנו ונוהג בה מנהג אישות ואינו נוהג בה מנהג שפחות, ואינו מיעד שתים כאחת שנאמר יעדה וכיצד מיעדה לבנו אם היה בנו גדול ונתן רשות לאביו ליעדה לו הרי האב אומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לבני.

אין האדון מיעד אמה העבריה לא לו ולא לבנו אלא מדעתה אף על פי שכבר קיבל אביה מעותיה שהרי הוא אומר יעדה מדעתה, ואם מת האדון אין בנו יוכל ליעדה לו שהרי יוצאה לחירות במיתת האדון.

שלושת החיובים של איש לאשתו מן התורה: שאר כסות ועונה נלמדים מפרשה זו של אמה העבריה שנתקיימה בה מצות ייעוד ומלמדים אותנו שאינה פחות מאשת איש (שמות כא, ז-יא)

וְכִי־מָכַר אִישׁ אֶת־בִּיתוֹ לְאִמָּה לֹא תִצָּא כְּצֵאת הָעֶבְדִּים : אִם־רָלָה בְּעֵינֵי אֲדֹנָיֶהָ אֲשֶׁר־לֹא לֹו יַעֲדָהּ וְהִפְדָּהּ לְעַם נְכָרִי לֹא־יִמְשַׁל לְמִכְרָהּ בְּבִגְדֵי־זָהָב : וְאִם־לִבְנֹו יַיעֲדָנָה כְּמִשְׁפַּט הַבָּנוֹת יַעֲשֶׂה־לָּהּ : אִם־אֶחָרָת יִקְחֶלָו שְׂאֵרָהּ כְּסוּתָהּ וְעִנְתָּהּ לֹא יִגָּרַע : וְאִם־שְׁלֹש־אֲלָהּ לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ וְיִצְאָה חֲנִים אִין כְּסָף :

אין כיום דין אמה עבריה, אולם כל יסוד, שמלמדת אותנו התורה, מופיע בבחינות שונות במציאות. ואם נישיר מבטנו

הרי שהיסוד הנלמד כאן מופיע גם מופיע לצערנו הרב במציאות באופן מקולקל ורקוב.

כמה מקרים לצערנו וחרפתנו בהם איש רם דרג בהנהגה או בצבא או במשטרה הואשם בניצול פקידה שעבדה תחתיו!?

בלי להיכנס לאף מקרה ולחשש לשון הרע, אולם בין אם הדבר קרה ובין אם מדובר בעלילה ובין אם מדובר במצב ביניים, הרי שלא הייתה שם הקפדה על הלכות ייחוד (הנמצאות בסוף מסכת קידושין) ולמעשה שתי הבחינות של קשר שימושי (היינו עבודה רגילה שבין עובד ומעביד באופן ענייני) וקשר נפשי התערבבו. ערבוב זה יצר תלות נפשית שלילית או לחילופין פרשנות שגויה וקשר רגשי או כל תופעה אחרת שהביאה לבסוף להריסת משפחות משני הצדדים ולכך שאנשים שנתנו ותרמו רבות למדינה, סיימו את תרומתם בשם רע לדיראון עולם.

בשנים האחרונות ישנו קמפיין שמטרתו לגרום לנשים לא לפחד לצאת כנגד מי שהטריד אותן. בעקבות קמפיין זה נחשפו כמה וכמה אנשים ומוסדות שרוממות דגל השוויון ומעמד האשה בגרום וחרב פיפיות בידם. יש לציין שהמודעות והציוד בזכותן של אותן נשים כה עלו עד שיש מקרים בהם החלו גברים לחוש מאוימים שמא יעלילו עליהם דיבה ואיש לא יאמין להם. מי יודע אולי בקרוב יוחלט בעולם על בריכה נפרדת והלכות צניעות לא רק מחשש לפרשנות לא נכונה אלא מהבנה שהפרדה נכונה והקפדה על הלכות צניעות אינם החפצת האשה אלא שמירה על כבוד האיש וכבוד האשה והפרדה גמורה בין קשר מעשי ענייני בעבודה לבין קשר נפשי השמור רק בין אשה ובעלה.

מקניין לקידושין

זאת ועוד, לא רק חשש לניצול מיני קיים כאן, אלא ניצול מרות של עובד כלפי מעביד ויחס אליו כאל סוג של רכוש או עבד!

מציאות בה עוקפים את החוק ומוצאים דרכים נלוזות לשלם לעובד משכורת ללא תנאים סוציאליים, כדוגמת פיטור עובד לפני מלאת לו שנה ואחר העסקתו מחדש, הם בבחינת נבל ברשות החוק.

איש לא יעז לקרוא לעובד או עובדת עבד או אמה. אדרבה בוודאי כל מעסיק יעניק כותרת מכובדת לתחום העיסוק של אותו פועל, אולם בפועל לעיתים התנאים האמתיים שלו הם של עבד.

גישה זו המתמקדת בנראות החיצונית ומתעלמת מהמציאות האמתית הפנימית. לעומת זאת התורה הקדושה קוראת לעבד ולאמה בשם הלא נעים ומעמתת אותנו עם המציאות, אולם בפועל דואגת לדיני ההענקה ולכך שהגזירה השווה הבונה את הלכות עבד עברי הנה "שכיר שכיר" כנ"ל.

סכנת ניצול המרות של העובד ע"י המעביד הן מבחינת תנאי עבודה ושכר והן מבחינת סכנת ניצול מיני היא תולדה של היסוד אותו למדנו, שתי הבחינות הגנוזות בקניין: השימושי-פרגמטי והנפשי והזיקה ביניהן.

באופן כוללני ניתן לומר שבעולם המערבי הקניין תופס מקום מרכזי לטוב ולרע. הסכנה הגדולה שלו היא החפצת הצד הנפשי בכל המדרג הנ"ל והפיכתו למיטלטלין.

למשל התייחסות למפעל כאל כסף בלבד ומוכנות לסגירתו והפיכת אלפי עובדיו למובטלים בכדי לפתוח מפעל אחר במדינת עולם שלישי עם תנאי עבדות לעובדים ובכך להפוך את בעל המפעל למולטי-מיליארדר (ובהמשך לכך כל קשרי הון-שלטון והשחיתות שהם מייצרים).

סכנה נוספת בעולם המערבי היא החפצת בעלי החיים. התייחסות אליהם באופן הירוד ביותר ובהתעלמות גמורה מצער בעלי חיים האסור מהתורה. לדוגמה הובלת תרנגולות לשחיטה דחוסות וחשופות לתת תנאים כדי לחסוך בעלות ההובלה.

כמובן שתחום נוסף של סכנה בעולם המערבי בנפילה של מדרג הקניינים הנה החפצת גברים ובעיקר נשים כהשלמה לכח המדמה בכדי שירצה לקנות את המוצר. (מתוך מחשבה סמויה שאם אקנה מוצר זה אהיה ראוי להיות בחבורה של מישהו או מישהי יפים שכאלו. כנ"ל קונים לא רק מוצר אלא השלמה לדימוי העצמי).

כנגד כל אלו מקבלת פתיחתו הייחודית של הרמב"ם להלכות אישות משנה תוקף:

(א) **קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק** אם רצה הוא והיא לישא אותה מכניסה לביתו ובוועלה בינו לבין עצמו ותהיה לו לאשה **כיון שנתנה תורה נצטוו ישראל שאם ירצה האיש לישא אשה יקנה אותה תחלה בפני עדים ואחר כך**

מקניין לקידושין

תהיה לו לאשה שנאמר (דברים כ"ב) כי יקח איש אשה ובא אליה:

(ד) **קודם מתן תורה היה אדם פוגע אשה בשוק אם רצה הוא והיא נותן לה שכרה ובוועל אותה על אם הדרך והולך לו וזו היא הנקראת קדשה משנתנה התורה נאסרה הקדשה שנאמר (דברים כ"ג) לא תהיה קדשה מבנות ישראל לפיכך כל הבועל אשה לשם זנות בלא קידושין לוקה מן התורה מפני שבעל קדשה**

קודם מתן תורה המציאות היא של שוק ומשניתנה תורה האשה יוצאת מהשוק, היא נקנית בדרך מסוימת המביאה לידי קידושין והשוללת את המציאות של קדשה (המופקרת). וראוי לציין ששיווק בא מלשון שוק, והשיווק הוא השוק הגדול בימינו. קודם מתן תורה היה אדם פוגש אשה בשוק. בימינו יש לומר פוגש אשה בשיווק. משנתנה תורה לא זהו הקשר בין איש לאשה.

ואם כל אלו הם חלק מסכנות העולם המערבי בנפילה של הצד הנפשי שבקניין לצד הפרגמטי וניסיון להפוך כל דבר למטלטלין במובן של סחיר ומכיר ובכך לעשות הרבה כסף. הרי שמצד שני באופן כוללני בעולם המזרח, הצד הנפשי ניכר הן ביחס לנחלה והן בחלק המקומות ביחס לבעלי חיים. אולם יש ממשק ישר בין הצד הנפשי שבקניינים בעולם המזרחי לבין חלישות הכלכלה והתעשייה והפיתוח של הקניינים מה שמביא לתת תנאים ותוחלת חיים בהתאם. (היכן איכות החיים טובה יותר? על כך נשברו קולמוסים)

הקומוניזם ביסודו ניסה לפתור את בעיית התחרות בין בני אדם באמצעות חלוקה שוויונית. יש והדבר הצליח בבחינת קיבוץ ויש והדבר הביא לשלטון עריץ שבשם הדאגה לכלל רצח רבים באכזריות. בשורש כל זה ניסיון לייצר התנהלות חברתית שאין בה את הסכנה של ערבוב בין הנפשי לשימושי-פרגמטי. הקשר הנפשי הנו האהדה לקיבוץ / למדינה. והעבודה המעשית אמורה להיות עניינית ובלי רצון לשליטה. בפועל פעמים רבות זה הביא הפוך על הפוך לשליטה בבחינת ק.ג.ב על האזרח הקטן וכן לחוסר מוטיבציה לעבוד מאחר ובכל מקרה אוכלים מהעוגה בשווה. ובמילים אחרות לא נפתר האתגר הגנוז בעולם הקניין.

הארכנו בכל זה להראות עד כמה המדרג של הקניינים הוא בירור חי, בועט ונושם ועד כמה הסוגיה מרכזית, עכשווית וזוקקת בירור גדול. ונבין עד כמה בשורתו של אברהם אבינו ביחס להבנת הקניינים היא בשורה שהעולם עוד מחכה לה. האבות והאימהות לא היו נזירים שברחו מכסף ומאידיך הם לא ראו את העולם כרכוש, אלא גילו את סוד הנפש שבקניינים עד תיקון והעלאת המציאות כולה.

כבר בפרשת בראשית עם תיאור צלם אלוקים שבאדם שתי המערכות הקיומיות ביותר הן הקשר בין איש לאשה ולאחר מכן הקשר הקנייני כלפי העולם (פרק א פס' כז-כח):

וַיִּבְרָא אֱלֹהִים אֶת-הָאָדָם בְּצַלְמוֹ בְּצַלְם אֱלֹהִים בָּרָא אֹתוֹ
 זָכָר וּנְקֵבָה בָּרָא אֹתָם: וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱלֹהִים וַיֹּאמֶר לָהֶם אֱלֹהִים
 פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלאוּ אֶת-הָאָרֶץ וּכְבֹּשׁוּהָ וּרְדוּ בְּדַגַּת הַיָּם
 וּבְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּבְכָל-חַיַּה הָרֶמֶשׂת עַל-הָאָרֶץ:

מקניין לקידושין

וכתב מרן הרב קוק זצ"ל (אורות הקודש ח"ג עמ' רח"צ)

יצרא דעריות יוכל ללפף את האדם יותר עמוק מהשורש של קישור החיים שלו עצמו, מפני שהוא נעוץ בנטיית המשך החיים של הדורות כולם. ולעומת זה בקדושה יכולים לעלות על ידי קדושת הברית למדרגת דוגמא של צדיק בכל הדורות. שני לזה הוא ענין חמדת גזל, שהרכוש הוא גם כן מעמיד על רגליו את הדורות בתור ירושה, שאהבת הקנין הרעה, תוכל להשפיל מאד, והטובה שבקדושה תוכל לעלות למרומי החיים ועליוניותם.

ט. מקניין לקידושין

תיארנו שתי בחינות, שתי מגמות בעולם הקניינים. האחת של רכושנות והשנייה של חיבור נפשי פנימי. תיארנו שני תפקידים לקניין האחד לסימן בעלמא מי הבעלים, והשני יצירת קשר נפשי בין הקונה לדבר הנקנה. ואמרנו שהבחינה העמוקה בקניין (ועיקר הקניין) שייכת למסכת קידושין. עתה עלינו לברר מהי משמעות הקידושין או הקדושה בעניין אשת איש.

בסוגיית הראשונה שואלת הגמרא: "ומאי לישנא דרבנן? דאסר לה אכ"ע כהקדש".

תוספות מלמדים אותנו³³ שמקודשת פירושו מיוחדת. אחת מהמשמעויות של קדושה היא ייחודיות. ייחודיות פירושה משהו שאי אפשר למכור אותו, דבר מוחלט, זהות עצמית.

בספר מידות לחקר ההלכה לרב עמיאל (מידה ח' אות מט עמ' רכב) ביאר את ההבדל בין הקדש לקנייני ממון:

"... התוס' בחילוקם בריש קדושין, שרק בקדושין שייך הלשון הקדש משום דאסר לה אכולי עלמא כהקדש, אבל לא שייך זה בקנייני ממון, משום דסוף סוף אינו דומה איסור לא תגזול להאיסורים שיש בקדשים ובאשת איש, כי האיסור לא תגזול אם כי זהו ג"כ חלק מהבעלות כנ"ל, אבל סוף סוף מקורו הוא לא בעצם הדבר אלא בהבעלות שבדבר, ובשביל כך כשהבעלים נותנים רשות למי שהוא להשתמש בדבר אין שום איסור בזה, לא כן בהקדש שהאיסור הוא בעצם הדבר, וכן איסור אשת איש, כמובן. וזהו ג"כ מה שדחו בגמרא ב"ק (כ' ע"ב) את הראיה מהקדש לענין זה נהנה וזה לא חסר ד"הקדש שלא מדעת כהדיוט מדעת דמי", כי כיון, שכאמור, כל הספק דזה נהנה וזה לא חסר הוא ספק במהות הבעלות כנ"ל, אבל איסור הקדש זהו בודאי איסור עצמי איסור חפצא, כנ"ל".

שבת-קודש - אין אפשרות לאחרה ולו לרגע אחד לאחר שקיעת החמה גם במורה לסכום כזה שיאפשר להקים כוללים וישיבות בכל מקום בעולם. אשת-איש אינה למכירה, יש כאן חיבור מהותי, ועל כן בכדי להתירו יש צורך ב"ספר כריתות - דבר

³³ דף ב' עמוד ב' ד"ה דאסר ע"ש.

מקניין לקידושין

הכורת בינו לבניה. כורת פירושו כריתת נפשות דבר קשה ומסובך.

על פי דברים אלו נראה שתשובת חז"ל בפתחת הסוגיה הראשונה [לשאלה מדוע לא נשנה גם בפרק שני את הלשון 'האיש קונה' ולא 'האיש מקדש'] "**מעיקרא תני לישנא דאורייתא ולבסוף תני לישנא דרבנן** ומאי לישנא דרבנן דאסר לה אכ"ע כהקדש" אינה רק במובן של בהתחלה-בפרק ראשון, ולבסוף-בפרק שני, **אלא שיש כאן שני שלבים בהתפתחות, בהתחלה מתגלית בחינת הקניין ורק לבסוף בחינת הקידושין**³⁴. **יש כאן מהלך מקניין לקידושין**. וככל שנחשפת בחינת הקידושין, מתגלה הקניין במובנו העמוק. בבחינת הקידושין שבו. ועל כן, כנ"ל, פרק הקניינים שייך במהותו למסכת הקידושין, על רקע זה ניתן לעסוק בדרכי הקניין השונות, שהסיבה לקיומן תלויה במהות העמוקה של הקניין.

א"כ שתי קומות עומדות לנגד עינינו במסכת זו: קומת הקניין וקומת הקידושין (ובתוך הקניין שתי בחינות: הקניין שבקניין – הבעלות על הדבר, והקידושין שבקניין – הקשר הנפשי לקניינים³⁵).

שמה ואולי שתי בחינות אלו מבארות גם את המשנה השישית בפרק:

³⁴ קריאת ה"מעיקרא" ו"לבסוף" במובן של ציר הזמן מצינו אצל ה"שם משמואל" בפרשת ויקהל שנת תע"ר. ע"ש מפרש בכיוון אחר אולם כנ"ל רואה במשפט רמז לציר הזמן.

³⁵ ובלשונו של ר' צדוק בספר צדקת צדיק אות פו' – "**כל מה שהוא מקנין האדם, אשתו ובניו עבדו ואמתו שורו וחמורו אהלו וכספו וזהבו וכל אשר לו הכל הוא משורש נפשו וכו'**". **כלומר קשר ייחודי עצמי לו.**

"כָּל הַנְּעֻשָׂה דָּמִים בְּאַחַר, כִּינּוּן שְׁזָכָה זֶה, נִתְחַיֵּב זֶה
 בַּחֲלִיפֵינוּ. כִּיצַד, הַחֲלִיף שׁוֹר בְּפָרָה אִו חֲמוֹר בְּשׁוֹר, כִּינּוּן
 שְׁזָכָה זֶה, נִתְחַיֵּב זֶה בַּחֲלִיפֵינוּ. רְשׁוֹת הַגְּבוּהָ, בְּכֶסֶף.
 וְרְשׁוֹת הַהֲדִיוֹט, בְּחֶזֶק. אֲמִיכָתוֹ לְגְבוּהָ, כְּמִסִּיכָתוֹ
 לַהֲדִיוֹט"

שני חלקים במשנה: הראשון עוסק בחליפין, שהוא הקניין
 הקדום³⁶, הטבעי³⁷, הנמוך ביותר. זה שהוא גנאי לאשה³⁸,
 ואינה נקנית בו. ואילו החלק השני עוסק בקניין הקדש.

³⁶ ראה תוס' ד"ה ואשה דף ג'.

³⁷ וראה בדבר אברהם חלק ב' סימן כו' – "...יא) ובסוף מכתבו יאמר
 כת"ר על מ"ש דכל קניני המנהג וכן קנינים דרבנן שנהגו כבר על פיהם
 נעשים כשל תורה כחליפין שהיא סברא חדשה ומעולם לא נשמע קרן
 שביבנה בדרך זו, ואף שתמכתי את יסודותי בדברי הירושלמי **שכל עיקרו
 של קנין חליפין נשתנה לפי המנהג** בכל"ז לא יקבלהו כת"ר לסייעתא.
 הנה עתה אתפאר עליו כי דרכתי ב"ה במסלה הישרה ומה רחב לבי
 להוכיח כי לא תעיתי ח"ו בדרך השכל ורק בהגיון ישר ובריא תמכו אשורי,
 כי אחרי שנדפס ספרי הראני חכם א' שיסוד הזה נמצא מפורש כמעט
 בתורתן של ראשונים ז"ל **והוא בחי' המהרי"ט לרי"ף קדושין פ"ק ד"ה
 והא דאמרינן למעוטי חליפין וז"ל שהסודר קנין לעצמו שמסירתו
 לבדה היא הקונה וגמר דבר כדאמרינן האי סיתומיתא באתרא דרגיל'
 למקני בה קניא והאי סודרא כלי נמי כך היו רגילין להקנות בו כדכתיב
 וזאת לפנינו בישראל וכו' לקיים כל דבר עכ"ל**, **הרי לנו מפורש דהיינו
 חליפין והיינו סיטומתא וליכא בינייהו ולא מיד**, וב"ה שכוונתי לדעת

רבנו הגדול ולא תעיתי ח"ו בהוראת שכלי בדרכי המובן וההיקש:

והנני חותם בברכה חמה כי יאריך ד' ימיו וינוב בשיבה טובה, יחזק
 כחותיו לעבודתו ותורתו כאמור וקוי ד' יחליפו כח, כברכת ידידו מוקירו
 ומכבדו:

³⁸ לפי הבנת רש"י בסוגיה ובלשון ה"שרידי אש" – "...אבל חליפין דומה
 למשא ומתן: חילוף דבר בדבר, וזה הוא הגנאי לאשה שהזכיר רש"י³⁸.
 ומה שאמרה הגמרא: "אשה בפחות משה פרוטה לא מקניא נפשה,
 פחות משה פרוטה הוא סימן מובהק לחליפין, שמחליף דבר בדבר, וכל
 אדם מחליף מה שיש לו ברגע הזה לדבר אחר שרוצה בו, וזה שייך
 במסחר, אבל אשה אינה חפץ של מסחר". ראה בעמ' 21-20 הרחבת
 העניין.

מקניין לקידושין

אלו שתי הבחינות הנ"ל: האחת - הקניין במובנו הנמוך, והשנייה - מדרגת הקניין המגיע לרשות הגבוהה - לקניין ההקדש.

ומלמדת אותנו המשנה כלל – "אמירתו לגבוהה כמסירתו להדיוט". בשונה מקניין רגיל שצריך מעשה קניין ובנוסף אמירה / גילוי דעת, הרי שבקניין הקדש די באמירה בלבד כדי שדבר יהיה קנוי להקדש. מספיק ביטול בדיבור בכדי שמיד יתגלה שהכל קנוי לקב"ה ומיוחד לו³⁹.

י. מבעלי לאישי

שתי קומות אלו של קניין וקידושין מקבילות להפליא למהלך שמלמדנו הושע הנביא (פ"ב פס' יח-כב)⁴⁰:

וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא נָאֵם ד' תִּקְרָא אִישׁ וְלֹא תִקְרָא לִי עוֹד
 בְּעָלִי: וְהִסְרֹתִי אֶת שְׁמוֹת הַבְּעָלִים מִפִּיהָ וְלֹא יִזְכְּרוּ עוֹד
 בְּשֵׁמֶם: וְכִרְתִּי לָהֶם בְּרִית בַּיּוֹם הַהוּא עִם חַיַּת הַשָּׂדֶה וְעִם
 עוֹף הַשָּׁמַיִם וְרִמְשׁ הָאָדָמָה וְקִשְׁתֹּת וְחָרָב וּמִלְחָמָה אֲשׁוּר מִן
 הָאָרֶץ וְהִשְׁפַּתִּים לְבָטָח: וְאִרְשָׁתִּיךָ לִי לְעוֹלָם וְאִרְשָׁתִּיךָ לִי
 בְּצִדְקָה וּבְמִשְׁפָּט וּבְחֶסֶד וּבְרַחֲמִים: וְאִרְשָׁתִּיךָ לִי בְּאַמּוֹנָה
 וַיִּדְעַתְּ אֶת ד':

³⁹ ובזה פתח להתבוננות בכל סוגיית היחס בין אמירה לנתינה בקידושין.

ואכמ"ל.

⁴⁰ פרק ב'

שתי בחינות לקשר שבין איש ואשה במשל, ובנמשל בין הקב"ה לישראל: בעלי ואישי.

המלבי"ם מלמדנו מה ההבדל המהותי בין שני שמות אלו

"והיה ביום ההוא נאום ה' תקראי אישי - שם בעל - מורה על הממשלה והקניין שמושל על הדבר מפני שהוא שלו וקנינו, ושם איש - מורה על האהבה והקורבה והאישות וכו'"

מפסוקים אלו אנו למדים שיש כאן לא רק שתי קומות אלא מהלך – מקניין לקידושין.

זוהי הבחנה יסודית משום שבאמת שתי הקומות קיימות תמיד. וכשם שאמרנו לעיל שככל שעולים במדרג בדצח"מ לכיוון קניין אשה כך יותר קל להבין את בחינת הקידושין שבקניין ופחות את בחינת הרכושנות שבקניין, כך גם עם התפתחות העולם ככל שמתבסס העולם כך אנו רואים שינוי שמעיקרא האשה הייתה בעולם קניין במובן של רכושנות, ואט אט יוצאת מכלל קניין לכלל קידושין, לכלל הכרה של ייחודיות וערך עצמי.

וכשם שבכל חפץ יש בחינה של קניין ושייכות להקדש [וכאמור די באמירה כדי לחשוף זאת] כך להבדיל שתי הבחינות קיימות גם גבי אשה. הקשר בין איש לאשה יכול להגיע לגבהים הכי גבוהים, לאינטימיות שהיא מהות של קדושה, עולם פנימי שאין לזרים חלק בו, שאינו בר שיווק והחלפה, ומצד שני יכול להידרדר עד הדיוטא היותר תחתונה. או אז היכן שיש זילות ביחס לאשה היא משמשת כאמצעי שידול לרכישת כל הקניינים כולם, ואין לך קניין מבוזה מזה.

מקניין לקידושין

יש עוד אריכות דברים ופרטים שונים ביחסים בין מערכת הקניין לקידושין נקודות מפגש וקו מבדיל ביניהן. אולם ד"ת עניים במקום אחד ועשירים במק"א⁴¹.

יא. חציו השני של הפרק ומשנת "כל העושה מצווה אחת"

אחר שלמדנו שהקניינים השונים שבפרק הם בחינות שונות של חיבור נפשי של הקונה עם הנקנה. נראה שחציו השני של הפרק העוסק בסוגי מצוות שונים עוסק באותו עניין. הקב"ה קונה אותנו ע"י בחינות שונות שהן המצוות.

נראה שהמשניות מתחלקות לעש"ן (עולם, שנה ונפש) מצוות שיש בהן הבחנה בין בני אדם: גברים ונשים ומטלות על ההורים ומטלות על הילדים. מצוות שיש בהם הבחנה מצד הזמן הגורם אותם. ומצוות שיש בהן הבחנה מצד המקום: התלויות בקרקע או שהן חובת הגוף. את הפרק חותמת המשנה ביחס למעלת העושה מצווה אחת ומופלא לראות בה את היחס בין הסוגיה בתלמוד הבבלי לתאומתה בירושלמי ולהסברת המשנה בפנימיות התורה.

⁴¹ הרחבנו בעניין זה בחוברת לרמ"ם מקנין לקידושין מהדורת ישיבת חורב תשס"ח.

המשנה החותמת את הפרק פותחת בכלל הבא :

”כָּל הַעוֹשֶׂה מִצְוַת אַחַת, מְטִיבִין לוֹ וּמְאַרְיִכִין לוֹ מִיּוֹ נִוְחַל אֶת הָאָרֶץ. וְכָל שְׂאֵינֵנוּ עוֹשֶׂה מִצְוַת אַחַת, אֵין מְטִיבִין לוֹ וְאֵין מְאַרְיִכִין לוֹ מִיּוֹ וְאֵינוּ נוֹחַל אֶת הָאָרֶץ”

השאלה המתבקשת כמובן היא כיצד מספקת מצווה אחת, ומה עם כנגדה ישנו רוב עוונות?

מפליא לראות שלש תשובות שונות לשאלה זו, תשובת הבבלי, תשובת הירושלמי, ותשובת מהרח"ו בהקדמתו לספר עץ חיים לאריז"ל.

בבבלי מועמדת המשנה ב"אוקימתא" - מדובר בדיוק במצב של שוויון בין הזכויות לחובות, ובכח מצוה אחת להכריע את הכף ולזכות לכל הנ"ל במשנה. ומכיוון שאין אדם יודע מה היחס בין זכויותיו לחובותיו לעולם עליו לראות את עצמו כשקול וכאילו המצווה שעושה עכשיו עלולה להכריע את הכל. וכלשון התוספתא על המשנה :

”...לעולם יהא אדם רואה את עצמו כאילו חציו זכאי וחציו חייב עשה מצוה אחת אשריו שהכריע עצמו לכף זכות עבר עבירה אחת אוי לו שהכריע עצמו לכף חובה ע”ז נאמר וחוטא אחד יאבד טובה הרבה [בחטא] יחידי [שעשה זה] איבד ממנו טובות הרבה”⁴²

לעומת זאת על דרך הנסתר מפרש מהרח"ו את המשנה בשם האריז"ל :

⁴² וכן הרמב"ם המפורסם בהל" תשובה פרק ג' הלכה ד'. ע"ש

מקניין לקידושין

"...כי כל הצדיקים וכל באי עולם מזרע ישראל תלויים בגופו של אדה"ר זה בגופו וזה בראשו וזה באזנו וזה בצוארו וכו' וכן עדי"ז כל הנפשות תלויות בנפשו וכל הרוחות ברוחו וכל הנשמות בנשמתו וכמו שגופו של אדה"ר כלול מרמ"ח אברים ושס"ה גודים כן נפשו רוחו ונשמתו גם כלם תלויים בתורה שיש בה רמ"ח מצות עשה ושס"ה מצות לא תעשה אשר ז"ס מ"ש רז"ל א"ל ר' פלוני אבוך במאי הוה זהיר וכו' ... ובזה תבין ותשכיל מ"ש חז"ל כל העושה מצוה אחת מטיבין לו ומאריכין ימיו ונוחל את הארץ וכל מי שאינו עושה מצוה אחת אין מטיבין לו ואין מאריכין ימיו וכו' במשנה הזאת נתחבטו בה המפרשים ודי עתה בביאור מאמר זה שאין עתה מקומו.

כוונת "כל העושה מצוה אחת" לפי רבי חיים ויטל היא המצווה שהיא שורש עניינו ומהותו של האדם. עליה הוא בא לעולם. את כל המצוות חייב האדם לקיים, אולם יש מצוה שהיא עניינו ואחוזתה בשורש נשמתו.

נראה כי בירושלמי ישנה שיטה שלישית וממצעת :

"אמר רבי יוסי בי רבי בון מי שייחד לו מצוה ולא עבר עליה מימיו"

ובעל התורה תמימה ביאר דבריו⁴³ :

⁴³ ויקרא פרק יח', הערה עד'.

"...ונראה הכונה על פי מ"ד בירושלמי קדושין פ"א ה"ט כל העושה מצוה אחת מטיבים לו ומאריכים את ימיו וכו', א"ר יוסי ב"ר בון, מי שיחד לו מצוה אחת, ורוצה לומר שמפרש דברי המשנה שאין הכונה כל העושה מצוה אחת סתם עשיה אלא שמיחד לו מצוה אחת להחזיק ולעסוק בה בתמידות כמו מי שמחזיק במצות תלמוד תורה, בקור חולים, גמילות חסדים וכדומה מן המצות הדורשות עסק תמידי, וזה באמת זכות גדול וכמ"ש במכילתא פ' בשלח פסוק אז ישיר כל המקבל עליו מצוה אחת באמונה כדאי הוא שתשרה עליו רוה"ק, וכו'".

על דרך הנסתר מדובר במצווה אחת בשורשו של האדם, ובמהות שליחותו. לעומת זאת הירושלמי מדבר בעולם המודע והבחירה. מצווה שהאדם ייחד לו אותה. מסתמא ישנה התאמה בין המצווה הקשורה לשורש נשמתו של האדם, לבין המצווה שבפועל ניכר שהאדם סובב סביבה ומשקיע בה בכל מאודו.

על כן הגם שיש הבדל בין הירושלמי לפירוש על דרך הנסתר סוף כל סוף שניהם מעמידים את המשנה כפשוטה, ומדברים על מצווה אחת – מצווה **מיוחדת**. ועל כן אם נשווה את הצד המשותף לירושלמי והקדמת מהרח"ו לעץ חיים עם פירוש הבבלי נקבל דבר מפליא:

בחיצוניות יש צד במצוות **קנייני** / כמותי. וכמה מתבקש שהדימוי הנו **מאזנים**, כף הזכויות וכך החובות עולות ויורדות, ומצווה אחת יכולה להכריע את הכל. זהו דימוי קנייני!

מקניין לקידושין

ואילו בירושלמי מדובר על בחינת הקידושין. עד כמה מדויקת לשון רבי יוסי ברבי בון בירושלמי "מי שייחד לו מצוה אחת". ייחד לשון מיוחדת. מקודשת לשון מיוחדת⁴⁴.

שתי הבחינות אמת. שתיהן קיימות במציאות. חשיבות הבחינה הראשונה הנה שיש את מכלול המצוות. ויהודי מחויב בכל המצוות שיכול לקיים. לכל אחת חשיבות גדולה. כל אחת יכולה להיות מכרעת לא רק אותו אלא את כל העולם כולו.

ויחד עם זאת היות מצווה אחת מיוחדת לאדם. לפחות אחת שבה הוא מהדר ומשקיע מעל ומעבר, יוצרת חיבור מיוחד של האדם לכלל התורה והמצוות. מצווה זו היא בבחינת "אשתו המיוחדת לו".

הרי שבחינת קניין ובחינת קידושין קיימת גם במצוות. ושתי הבחינות קיימות במציאות ולשתיהן מקום. נמצא מהלך הפרק אחד דבר דבור על אופניו והי"ת יצילנו משגיאות.

תקוותי שבדברים אלו נפתח פתח לכבודה של תורה ולכבודם של חז"ל והבנת עולם הקניינים בנושא חשוב ומשמעותי בציר גאולת האדם והעולם.

⁴⁴ תוס' ד"ה דאסר בדף ב'.